

- Haltia, N., Jauhiainen, A. & Isopahkala-Bouret, U. (2017). *Ei-ylioppilastaustaiset korkeakouluopiskelijat. Eurostudent VI -tutkimuksen artikkelisarja*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017: 28.
- Halttunen, N. (2007). Aikuisten hakeutuminen yliopistojen tutkinto-opiskelijoiksi. *Aikuiskasvatus* 27 (1), 4–14.
- Hodkinson, P. & Sparkes, A. C. (1997). Careerism: A sociological theory of career decision making. *British Journal of Sociology of Education* 18 (1), 29–44.
- Holmegaard, H. T., Ulriksen, L. M. & Madsen, L. M. (2014). The process of choosing what to study: A longitudinal study of upper secondary students' identity work when choosing higher education. *Scandinavian Journal of Educational Research* 58 (1), 21–40.
- Huberty, C. J., Jordan, E. M. & Brandt, W. C. (2005). Cluster analysis in higher education research. Teoksessa J. C. Smart (toim.) *Higher Education: Handbook of Theory and Research* Vol. 20, 437–457.
- Jenkins, A. (2017). Who upgrades to higher level qualifications in midlife? *British Journal of Educational Studies* 66 (2), 1–24.
- Järvinen, T. (1999). *Peruskoulusta toisen asteen koulutukseen. Siirtymävaiheen kokemukset ja koulutusvalintojen taustatekijät oppilaiden kertomina*. Turku: Turun yliopisto.
- Käyhkö, M. (2014). Kelpaanko? Riitänkö? Kuulunko? Työläistäustaiset naiset, yliopisto-opiskelu ja luokan kokemukset. *Sosiologia* 51 (1), 4–20.
- Marks, A., Turner, E. & Osborne, M. (2003). 'Not for the likes of me': The overlapping effect of social class and gender factors in the decision made by adults not to participate in higher education. *Journal of Further and Higher Education* 27 (4), 347–364.
- Mercer, J. (2007). Re-negotiating the self through educational development: Mature students' experiences. *Research in Post-Compulsory Education* 12 (1), 19–32.
- Moisio, J. (2017). *Eurostudent V (2012–2015) -tutkimus. Mitä Eurostudent kertoo opiskelijoista, opinnoista ja opiskelusta 2010-luvun Euroopassa?* <http://blogs.helsinki.fi/hegompag/files/2015/02/Eurostudent-V-2012-2015-tuloksia-opiskelusta-ja-opiskelijoista.pdf> (17.10.2017).
- Moore, E. (2000). *Aikuisena yliopistossa. Yliopisto-opiskelijoiden ikärakenne ja 30 vuotta täyttäneiden opiskelijoiden elämäntutkimus*. Sosiologian tutkimuksia, Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Moore, E. (2003). *Pitkä opintie. Aikuisillä suoritettu yliopistotutkinto ja koulutuksellisen elämäntutkimus*. Joensuu: Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja nro 61.
- Muhonen, R. (2013). "Työläisten lapsista ei herroja kouluteta" Kokemuksia opinteilla etenemisestä itsenäisyyden alun Suomessa. *Sosiologia* (50) 1, 29–45.
- Nori, H. (2011). *Keille yliopiston portit avautuvat? Tutkimus suomalaisiin yliopistoihin ja eri tieteenaloille valikoitumisesta 2000-luvun alussa*. Turun yliopiston julkaisuja, C: 309.
- Nummenmaa, L. (2004). *Käyttätymistieteiden tilastolliset menetelmät*. Helsinki: Tammi.
- O'Boyle, N. (2014). Front row friendships: Relational dialectics and identity negotiations by mature students at University. *Communication Education* 63 (3), 169–191.
- OKM (2016). *Valmiina valintoihin. Ylioppilastutkinnon parempi hyödyntäminen korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 37.
- OKM (2017). *Korkeakoulujen opiskelijavalintojen kehittämisen toimenpiteet 2017–2020*. https://minedu.fi/documents/1410845/4154572/Korkeakoulujen+opiskelijavalintojen+kehitt%C3%A4misen+toimenpiteet_20170817.pdf/09af5b53-2658-4866-8a4e-c6aeda33be84/Korkeakoulujen+opiskelijavalintojen+kehitt%C3%A4misen+toimenpiteet_20170817.pdf (9.10.2018).
- O'Shea, S. (2014). Transitions and turning points: Exploring how first-in-family female students story their transitions to university and student identity formation. *International Journal of Qualitative Studies in Education* (27) 2, 135–158.
- Read, B., Archer, L. & Leathwood, C. (2003). Challenging cultures? Student conceptions of 'belonging' and 'isolation' at a post-1992 University. *Studies in Higher Education* 28 (3), 261–277.
- Reay, D. (2003). A risky business? Mature working class women students and access to higher education. *Gender and Education* 15 (3), 301–318.
- Rinne, R., Haltia, N., Nori, H. & Jauhiainen, A. (2008). *Yliopiston porteilla. Aikuiset ja nuoret hakijat ja sisäänpäässeet 2000-luvun alun Suomessa*. Kasvatustieteen tutkimuksia 36. Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Vanttaja, M. (2002). *Koulumenestyjät. Tutkimus laudaturylioppilaiden koulutus- ja työurista*. Kasvatustieteen tutkimuksia 8. Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Vipunen (2017). *Yliopistojen hakeneet ja paikan vastaanottaneet*. https://vipunen.fi/fi-fi/_layouts/15/xviewer.aspx?id=/fi-fi/Raportit/Haku-%20ja-%20valintatiedot%20-%20korkeakoulu%20-%20yo%20-%20ik%C3%A4ryhm%C3%A4.xlsb (2.11.2017).
- Vipunen (2018). *Yliopistokoulutuksen opiskelijat*. https://vipunen.fi/fi-fi/_layouts/15/xviewer.aspx?id=/fi-fi/Raportit/Yliopistokoulutuksen%20opiskelijat-n%C3%A4k%C3%B6kulma-vuosi.xlsb (28.8.2018).

KRISTIINA OJALA, ULPUKKA ISOPAHKALA-BOURET & NINA HALTIA

Osaaminen ja kilpailukyky YAMK-tutkinnon suorittaneiden suhteellisen työmarkkina-aseman määrittäjinä

Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon (YAMK) suorittaneet kokevat tutkintonsa kilpailukykyyn heikommaksi kuin maisterin tutkinnon. Sen sijaan osaamistaan he pitävät vahvana sukupuoleen tai koulutusalaan katsomatta. Miehet ja erityisesti tekniikan alalta valmistuneet arvioivat tutkintonsa kilpailukykyyn muita vahvemmaksi.

TYÖLLISTYMINEN JA HYVIIN työtehtäviin sijoittuminen edellyttävät yhä useammin korkeakoulutusta. Ilman tutkintoa on vaikea päästä mukaan työmarkkinoille käytävään kilpailuun ja menestyä siinä (Brown, Hesketh & Williams 2003).

Koulutusvaatimukset ovat kasvaneet yleisen koulutustason noustessa. Korkeakoulutettujen määrä työmarkkinoille tulevissa nuorissa ikäpolvissa on lisääntynyt viime vuosikymmenten aikana. Korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus 25–34-vuotiaista on Suomessa jo yli 40 prosenttia

(OECD 2017), ja kansallisen korkeakoulutuksen ja tutkimuksen vision tavoite on, että korkeakoulutettujen osuus on tulevaisuudessa yli 50 prosenttia ikäluokasta (OKM 2017).

Korkeakoulututkinnon hankkiminen on tullut mahdolliseksi yhä useammalle suomalaiselle sen jälkeen, kun yliopistolaitoksen rinnalle luotiin ammattikorkeakoulujärjestelmä vuonna 1995. Lisäksi vuonna 2005 vakinaistetut ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot, YAMK-tutkinnot, mahdollistivat ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneille

väylän jatkaa opintoja maisteritasoisiiin ylempiin korkeakoulututkintoihin saakka. Ammattikorkeakoulujärjestelmän syntyminen loi samalla aivan uudenlaisen kilpailuasetelman suomalaisille työmarkkinoille, sillä työnhakutilanteessa voi samaa työpaikkaa tavoitella sekä ammattikorkeakoulusta että yliopistosta valmistuneita.

Yliopisto- ja ammattikorkeakoulusektoreiden välinen kilpailuasetelma on lähtökohtana artikkelimme kysymyksenasettelussa. Olemme kiinnostuneita siitä, minkälaiset tekijät määrittelevät korkeakoulututkintojen ja niitä vastaavien ammatillisten asemien välistä suhdetta ja sitä kautta eri tutkinnon suorittaneiden työmarkkina-asemaa.

Korkeakoulutettujen työllistymistä koskevissa tutkimuksissa on yleisesti tarkasteltu sitä, millaisiin ja minkä tasoihin ammatillisiin tehtäviin tietyn koulutuksen ja tutkinnon suorittaneet sijoittuvat. Kysymyksenasettelu on usein kuvastanut kiinnostusta siihen, työllistyvätkö korkeakouluista valmistuneet omaa koulutustaan vastaaviin työtehtäviin. Koulutusalojen vertailussa on kiinnostanut, millaisiksi korkeakoulutettujen keskinäiset suhteet koulutus- ja ammatillisten alojen hierarkioiden kautta tarkasteltuna määrittyvät. (esim. Kirjalainen 2010; Sainio, Carver & Kangas 2017; Stenström, Laine & Valkonen 2005; Varamäki, Heikkilä & Lautamaja 2011; ks. uraseurannat.wordpress.tamk.fi.)

Monet työmarkkinoita ja kansallista korkeakoulujärjestelmää koskevat tekijät vaikuttavat siihen, millaisiksi yksittäisen tutkinnon suorittamisen merkitys ja sen myötä saavutettava työmarkkina-asema muodostuvat (Ojala & Isopahkala-Bouret 2015). Meitä kiinnostavat erityisesti korkeakoulusektoreiden suhde ja vertailuasetelma tutkinnon suorittaneiden työmarkkina-asemien muotoutumisessa: mitkä tekijät määrittävät suhteellista työmarkkina-asemaa?

Analysoimme YAMK-tutkintoja suorittaneiden näkemyksiä asemastaan suomalaisilla työmarkkinoilla suhteessa samaa koulutustasoa vastaavan maisterin tutkinnon suorittaneisiin. Tarkastelemme myös sukupuolen ja koulutusalan ja analysoimme niiden merkitystä tutkinnon suorittaneiden arvioihin työmarkkina-asemansa muodostumisesta.

Tutkimuskysymyksemme ovat seuraavat:

1. Miten YAMK-tutkinnon suorittaneet määrittävät omaa suhteellista asemaansa työmarkkinoilla?
2. Miten sukupuoli ja koulutusala ovat yhteydessä YAMK-tutkinnon suorittaneiden arvioihin suhteellisesta työmarkkina-asemastaan?

Empiirisenä aineistona käytämme YAMK-tutkinnon suorittaneille suunnattua kyselyä (N = 1 274). Vastaajilla on omaa kokemusta siitä, millä tavalla tutkintoon on työmarkkinoilla suhtauduttu: minkälaisia työtehtäviä se on avannut, miten hyvin sen avulla on menestynyt työnhakutilanteissa ja minkälaista ura- ja palkkakehitystä se on mahdollistanut?

Tutkimuksemme käsitteellistää uudella tavalla aiempaa YAMK-tutkinnon ja maisterin tutkinnon välisestä vertailuasetelmasta tehtyä tutkimusta (esim. Ojala 2017; Ojala & Isopahkala-Bouret 2015; Isopahkala-Bouret 2014; Isopahkala, Rantanen, Raij & Järveläinen 2011; Rantanen, Isopahkala-Bouret, Raij & Järveläinen 2010; Galli & Ahola 2010). Aiempi tutkimus on keskittynyt pääasiassa laadulliseen tarkasteluun. Analyysimme tuloksena mallinamme tutkinnon suorittaneiden suhteellisen työmarkkina-aseman perustavia osatekijöitä tilastollisen aineiston avulla. Tällä tavalla aihetta ei ole aikaisemmin tutkittu.

KORKEAKOULUTUS PÄÄOMANA JA PÄÄSYLIPPUNA HYVÄÄN ASEMAAN

Lähestymme korkeakoulututkintojen ja niitä vastaavien työmarkkina-asemien välistä suhdetta kahden vaihtoehdoisen teoreettisen näkökulman avulla. Korkeakoulututkinnon hankkiminen voidaan ensinnäkin nähdä investointina inhimilliseen pääomaan (Schultz 1961; *human capital theory*). Inhimillistä pääomaa tutkinut Theodore W. Schultz (1961) määrittelee inhimillisen pääoman koulutuksen yhteydessä saaduksi yksilön hyödyllisiksi tiedoiksi ja taidoiksi. Kouluttautumalla saavuttaa sellaista osaamista, joka merkittävästi lisää työntekijän tuottavuutta ja josta työnantajat ovat kiinnostuneita ja valmiita maksamaan. Tutkinnon suorittaminen määrittyy näin välineeksi lisätä työllistävyyttä ja kilpailukykyä työmarkkinoilla (ks. myös Tuominen 2013).

KOULUTUKSEN PÄTEVÖITTÄMÄLLÄ ASIANTUNTIJALLA ON AMMATILLISTA ARVOVALTAA, JOTA MAALLIKOLLA EI OLE.

Yksilö investoi inhimilliseen pääomaan edistääkseen uraansa ja saadakseen palkan kautta koulutusinvestointilleen hyvän tuoton. Koulutukseen hakeutuessaan yksilö tekee sijoituksen, jonka toivoo realisoituvan parempina palkkatuloina tai korkeampana ammatillisena statuksena tai molempina. YAMK-koulutukseen hakeutumisen syitä ovatkin oman osaamisen kehittämisen ohella olleet muun muassa oman kilpailukykyyn ja työmarkkina-aseman vahvistaminen, mahdollisuus edetä uralla, yhä vaativammat työtehtävät, yhä parempi palkka ja tutkinnon tuoma status (esim. Ojala 2017; Ojala & Ahola 2008, 88–93).

Inhimilliseen pääomaan perustuva selitys korkeakoulutettujen suhteellisen aseman muotoutumisesta nojaa oletukseen yhteiskunnan ja työmarkkinoiden muutoksesta ja teknologian kehityksestä. Suorittavan työn osuus suomalaisilla työmarkkinoilla on pienentynyt, ja uuden työn vaatimukset edellyttävät yhä monimutkaisempaa tietotaitoa. Korkeakoulutuksesta on tullut enenevässä määrin edellytys työmarkkinoilla tarvittavien tietojen ja taitojen hankkimiseen. Mitä paremman osaamisen kouluttautumisen avulla pystyy hankkimaan, sitä paremman ammatillisen aseman voi työelämässä saavuttaa. Yksinkertaistaen esitettynä korkeakouluista valmistuneiden välinen kilpailu on silloin ennen kaikkea kilpailua parhaasta inhimillisestä pääomasta. (Becker 1962; Tomlinson 2008.)

Korkeakoulututkintojen ja niitä vastaavien ammatillisten asemien välistä suhdetta voidaan vaihtoehdoisesti tarkastella weberiläisen koulutuskredencialismin (*credentialist theory*) (esim. Collins 1979) näkökulmasta. Tällöin huomio kiinnittyy tutkintojen kulttuuriseen ja poliittiseen merkitykseen.

Korkeakouluintituution historiallisten ja kulttuuristen käytäntöjen kautta tutkinnoista on muodostunut legitimejä sisäänpääsyn ja poissulkemisen välineitä, joilla säädelään sitä, ketkä pääsevät työmarkkinoilla mihinkin töihin ja tehtäviin (Bills 2004). Korkeakoulututkinnot ovat avainasemassa kilvoiteltaessa parhaista ammatillisista ja yhteiskunnallisista asemista, sillä korkeakoulututkinnon suorittaneet ovat aina etulyöntiasemassa työmarkkinoilla suhteessa niihin, joilla oikeanlaista tutkintoa ei ole.

Koulutuskredencialistisissa lähestymistavassa tutkinnoilla on tietynlainen arvo itsessään. Ne ovat abstraktioita opiskelujen aikana hankitusta sisällöllisestä tietämyksestä ja osaamisesta, jota kukaan ulkopuolinen tai ammatillisissa hierarkioissa alempana oleva ei voi kyseenalaistaa (Brown 2001). Koulutuksen päteväyttämällä lääkärillä, juristilla ja opettajalla on ammatillista arvovaltaa, jota maallikoilla ei ole. Työnantajat käyttävät tutkintoja ainakin kahdessa abstraktissa merkityksessä: Ensinnäkin tutkintovaatimukset karsivat ja rajaavat potentiaalisten työnhakijoiden määrää. Toiseksi ne ilmentävät työnhakijoiden luotettavuutta (*trustworthiness*); voidaan ikään kuin turvallisesti olettaa, että korkeakoulutetut hakijat ovat sosiaalistuneet oikeanlaiseen professionaaliseen kulttuuriin (Brown 2001).

Oleellista on siis tutkintokoulutuksen tuottaman osaamisen rinnalla kysyä, millaisia kulttuurisia arvostuksia tiettyihin tutkintoihin kiinnittyy. Mitä ne symboloivat? Kuinka hyvin ne toimivat pääsylippuina työelämän ja yhteiskunnan arvostetuille paikoille? Korkeakoulutettujen asemaan vaikuttavat tutkintojen hyvä maine ja arvostus mutta myös ammatillisten pätevyysvaatimusten ja lainsäädännön avulla niille tuotetut monopoliasemat (Bills 2004; Brown 2001). Rakenteellisilla seikoilla, kuten korkeakoulusektoreiden ja koulutusalojen välisillä eroilla, on myös vaikutusta tutkinnon suorittaneiden asemaan ja suoritettun tutkinnon arvostukseen (Isopahkala-Bouret 2018).

YAMK-TUTKINTO SUOMALAISESSA KORKEAKOULUJÄRJESTELMÄSSÄ

YAMK-tutkintojen ja maisterin tutkintojen keskinäistä asetelmaa määrittävät lähtökohtaisesti niiden

YAMK-TUTKINTO ON KÄYTÄNNÖNLÄHEINEN JA TYÖELÄMÄLÄHTÖINEN.

erilaiset asemat koulutusjärjestelmässä. Suomalaisen korkeakoulujärjestelmän olennainen piirre on duaalimallin mukainen jako kahteen rinnakkaiseen sektoriin: perinteiseen, akateemiseen yliopistoon ja ammatillisesti suuntautuneeseen ammattikorkeakouluun. Kummallakin nähdään olevan omat tehtävänsä ja profiilinsa, mikä vaikuttaa olennaisesti eri sektoreilla suoritettavien tutkintojen asemaan ja luonteeseen. Ammattikorkeakoulut ovat käytännön työelämään, professionaaliseen toimintaan ja aluekehitystehtävään sitoutuneita, pääosin monialaisia ja alueellisia korkeakouluja, kun yliopistoissa tehdään tieteellistä tutkimusta ja annetaan tutkimukseen perustuvaa ylintä opetusta (OPM 2009).

Duaalimallin dynamiikka on ohjannut voimakkaasti tutkintojärjestelmän kehitystä. Kun ammattikorkeakoulut 1990-luvulla perustettiin, ammattikorkeakoulun perustutkinnosta tuli alempi korkeakoulututkinto. Korkeakoulutettujen määrä työmarkkinoilla alkoi lisääntyä, ja kilpailu työmarkkinoilla kiristyi. Ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet eivät pystyneet kilpailemaan yliopistotutkinnon suorittaneiden kanssa, mikä osaltaan johti keskusteluun ammattikorkeakoulujen jatkotutkinnoista. Niiden suunnittelussa keskeiseksi periaatteeksi tuli, että jatkotutkintojen tuottaman kelpoisuuden julkisiin virkoihin ja tehtäviin tuli olla sama kuin yliopistojen maisterin tutkintojen (Pratt ym. 2004).

Valmisteluprosessia luonnehti ristiriitojen sävyttämä keskustelu, jossa erityisesti yliopistoissa oltiin jatkotutkintoja kohtaan kriittisiä (Herranen 2003, 9; Ojala & Ahola 2008, 18). Ne katsoivat, että ylemmät korkeakoulututkinnot kuuluivat vain yliopistoihin. Myös monet työelämän edustajat suhtautuivat jatkotutkintoon ja sen tarpeeseen epäilevästi. Tutkinnon vastustajat vetosivat muun muassa status- ja rahoituskysymyksiin ja katsoivat, että koulutustarpeisiin voitiin vastata jo olemassa olevilla koulutusratkaisulla.

Ammattikorkeakoulun edustajat puolestaan esittivät jatkotutkintojen tarpeen perusteena muun muassa korkeakoulumarkkinoiden kansainvälistä kilpailukykyä ja vertailtavuutta (Ojala 2017). Jatkotutkintokoulutuksen puolustajat eivät suoranaisesti perustelleet tutkintoja ammattikorkeakoulujen statuksella, mutta on selvää, että tutkintojen merkitys voidaan vahvasti nähdä juuri ammattikorkeakoulujen uskottavuuden lisääjänä ja korkeakoulustatuksen vahvistajana (Isopahkala-Bouret 2018; Herranen 2003, 9).

Valmistelua seuranneen kokeiluvaiheen jälkeen ammattikorkeakoulujen jatkotutkinnot vakinaistettiin kesällä 2005 (Neuvonen-Rauhala 2009; Ojala & Ahola 2008). Samalla luovuttiin 'jatkotutkinnon' käsitteestä, jotta se ei sekoittuisi yliopistoissa suoritettaviin jatkotutkintoihin, ja siirryttiin käyttämään ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon (YAMK) nimeä.

Lain tultua voimaan ensimmäiset vakinaiset YAMK-tutkintoon johtavat koulutusohjelmat käynnistettiin silloisen opetusministeriön päätöksillä niillä koulutusaloilla ja niissä ammattikorkeakouluissa, jotka olivat olleet mukana jatkotutkintokokeilussa. (OKM 2011.) Sitten YAMK-tutkinnot ovat kehittyneet merkittäväksi ammattikorkeakoulututkinnon jälkeiseksi ylempään korkeakoulututkintoon johtavaksi jatkokoulutusväyläksi (Arene 2016), ja tutkintoja suoritetaan yhä enemmän. Kun esimerkiksi vuonna 2014 suoritettiin 2 115 tutkintoa, vuonna 2017 tutkintojen määrä oli 2 756. (Vipunen 2018; ks. myös SVT 2018.)

YAMK-tutkinnot ovat käytännönläheisiä ja työelämälähtöisiä aikuiskoulutustutkintoja. Tutkintokoulutukseen hakijalta edellytetään kolmen vuoden työkokemusta ammattikorkeakoulu- tai korkeakoulututkinnon jälkeen, mikä on myös rakentanut tutkinnoille omaleimaista luonnetta (Panhelainen & Varmola 2017). Tosin kolmen vuoden työkokemusvaatimusta ollaan laskemassa kahteen vuoteen (Arene 2018). Lisäksi tutkinto suoritetaan tyyppillisesti työn ohessa, eli tutkinnon suorittajat ovat valmistuessaan jo valmiiksi työelämässä (esim. Ojala & Ahola 2008; Ojala 2017).

Tutkinnolla on vahva yhteys oman työn kehittämiseen, ja tarkoitus on, että tutkinto vastaa työelämän uudistuvia osaamistarpeita ja -vaatimuksia sekä

vahvistaa työelämän osaamisperustaa (Rantanen & Järveläinen 2010).

YAMK-tutkinnon suorittaneiden työllisyysaste on hyvä (esim. Vipunen 2018). Vaikka YAMK-tutkinnot ja maisterin tutkinnot tuottavat julkiseen virkaan tai tehtävään saman kelpoisuuden (OPM 2009), YAMK-tutkinnon suorittaneiden pääsy ylempää korkeakoulutusta edellyttäviin asiantuntija- ja johtotehtäviin on kummallakin ollut haasteellista. (Isopahkala-Bouret 2014). Työnantajien on todettu arvottavan yliopistotutkinnon ja ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneita eri tavoin. YAMK-tutkinnon suorittaneiden osaamisen tasoa pidetään yleisesti maisterin tutkinnon suorittaneita alhaisempana (Isopahkala-Bouret ym. 2011; Rantanen ym. 2010; Ojala 2017). Maisterin tutkinnon perinteisen arvostuksen lisäksi YAMK-tutkinnon suorittaneiden altavastaaaja-asemaa työmarkkinoiden rekrytointiasetuksissa on pitänyt yllä tutkinnon heikko tunnettuus (Ojala 2017; Ojala & Isopahkala-Bouret 2015).

TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Empiirisenä aineistonamme on vuonna 2012 Webropol-sovelluksella kerätty YAMK-tutkinnon suorittaneille suunnattu kysely (N = 1 274, vastausprosentti 36¹). Kysely käsitteli muun muassa tutkinnon suorittaneiden kokemuksia YAMK-tutkinnosta sekä heidän käsityksiään tutkinnosta ja sen merkityksestä työmarkkinoilla. Tutkimuksen perusjoukon muodostavat vuosina 2006–2012 YAMK-tutkinnon suorittaneet kaikilta ammattikorkeakoulun² kahdeksalta koulutusosalta. Kyselyyn vastanneiden valmistumisesta oli siis kulunut alle vuodesta kuuteen vuoteen.

Yli 85 prosenttia vastauksista tuli niiltä, jotka olivat valmistuneet ammattikorkeakoulun kolmelta suurimmalta koulutusosalta: sosiaali- ja terveystieteiden alalta ja liiketalouden alalta³. Vastaajista naisia oli 63 prosenttia ja miehiä 37 prosenttia. Heidän ikänsä vaihteli 28 ikävuodesta 66 ikävuoteen, kun keski-ikä oli 43 vuotta. Valtaosalla YAMK-tutkinnon suorittaneista oli aiempi ammattikorkeakoulututkinto. Lisäksi lähes 75 prosenttia oli suorittanut muitakin tutkintoja, kuten toisen asteen, opisto- tai korkea-asteen ammatillisen tutkinnon. Erilainen täydennys- ja

lisäkoulutautuminen oli myös yleistä.

Rajaamme empiirisen aineistomme analyysin kyselylomakkeen osioon, joka käsittelee YAMK-tutkintoa työmarkkinoilla suhteessa maisterin tutkintoon. Tutkinnon suorittaneet arvioivat YAMK-tutkintoa ja sen asemaa työmarkkinoilla verrattuna maisterin tutkintoon yhdeksästä väittämästä koostuneella viisiportaisella asteikolla: 1 = täysin eri mieltä [–] 5 = täysin samaa mieltä.

Likert-asteikolliseen kysymykseen pohjautuva aineisto analysoitiin käyttäen prosenttijaakamia, keskiarvoja, pääkomponenttianalyysia (*Principal Component Analysis*, PCA), konfirmatorista faktorianalyysia (*Confirmatory Factor Analysis*, CFA) ja yksisuuntaista varianssianalyysia.

Faktorianalyysia käytettiin keinona löytää summamuuttujat. Tarkoitus ei siten ollut tyytyä pelkästään väittämien sisällölliseen ryhmittelyyn vaan tehdä ryhmittely tilastollisen tarkastelun avulla. Pääkomponenttianalyysin avulla etsitään suuren muuttujajoukon keskeltä muuttujien yhteistä vaihtelua ja muodostetaan muuttujista tulkittavissa olevia ryhmiä eli näin vähennetään muuttujien määrää (Metsämurtonen 2009, 649). Pääkomponentin faktorirakenne varmistettiin konfirmatorisella faktorianalyysilla. Se on teorialähtöinen analyysimenetelmä, jossa tutkijalla on jo ennen analyysin suorittamista teoriaan perustuva oletus aineiston faktorirakenteesta. Näin saatiin testattua mallin yhteensopivuus aineiston kanssa. (ks. Ojala 2017, 70–71.)

YAMK-TUTKINNON SUORITTANEIDEN ASEMAA TYÖMARKKINOILLA MÄÄRITTÄVÄT TEKIJÄT

Uusien tutkintojen asemoituminen työmarkkinoille on usein haasteellista. Koulutuksen työmarkkinarelevanssi korostuu siinä, miten YAMK-tutkinnon suorittaneet onnistuvat raivaamaan osaamiselleen paikkaa työelämän tehtävärakenteissa, Leena Viinamäki ja Anneli Pohjola (2016, 92) toteavat. He ovat tutkineet sosiologin YAMK-tutkinnon suorittaneiden koulutus- ja työmarkkina-asemaa. Tutkinnon suorittaneiden asema määrittäytyi pitkälti sen mukaan, kuinka työnantajat otaksuvat tutkinnon edustavan esimerkiksi tietynlaisia osaamista ja tietynlaisiin tehtäviin pätevoitymistä.

Väittäjä	Jokseenkin tai täysin samaa mieltä %	Ei samaa eikä eri mieltä %	Jokseenkin tai täysin eri mieltä %
Työnantajat tuntevat YAMK-tutkinnon maisterin tutkintoa huonommin	90,1	6,4	3,5
YAMK-tutkintoa arvostetaan työmarkkinoilla maisterin tutkintoa vähemmän	78,3	16,6	5,1
YAMK-tutkinnon suorittaneilla on mahdollisuus toimia maisterien kanssa samantasoisissa työtehtävissä	76,0	11,9	1,0
YAMK-tutkinnon suorittaneiden työelämäosaaminen on maistereita vahvempi	71,9	19,3	8,7
Työnhakutilanteessa YAMK-tutkinnon suorittaneet häviävät maistereille	61,7	28,3	10,0
YAMK-tutkinto tuottaa spesifisempää osaamista kuin maisterin tutkinto	60,4	26,7	12,9
YAMK-tutkinto tuottaa samantasoisista osaamista kuin maisterin tutkinto	58,9	23,4	17,8
YAMK-tutkinnon suorittaneilla on maistereita paremmat uralla etenemisen mahdollisuudet	10,6	41,0	48,4
YAMK-tutkinnon suorittaneet sijoittuvat paremmin palkattuihin työtehtäviin kuin maisterit	9,6	39,5	50,9

Taulukko 1. YAMK-tutkinnon suorittaneiden näkemykset suhteellisesta asemastaan työmarkkinoilla (%).

YAMK-tutkinnon suorittaneiden epävarma suhtautuminen työmarkkina-asemaansa näkyi aineistosamme, kun tarkastelimme, miten tutkinnon suorittaneet arvottivat tutkintojaan suhteessa maisterin tutkintoihin (taulukko 1). Tutkinnon suorittaneet olivat lähes yksimielisiä siitä, että työnantajat tuntevat YAMK-tutkinnon maisterin tutkintoa huonommin. Useimmat yhtyivät myös väitteeseen, että YAMK-tutkintoa arvostetaan työmarkkinoilla maisterin tutkintoa vähemmän. YAMK-tutkinnon suorittaneiden uralla etenemistä ja palkkausta suhteessa maistereihin tutkinnon suorittaneet pitivät erityisen heikkona; puolet tutkinnon suorittaneista ei uskonut samantasoisin mahdollisuuksiin.

Vastanneista vain lähes 60 prosenttia arvioi YAMK-tutkinnon tuottavan samantasoisista osaamista kuin maisterin tutkinto. Tästä huolimatta valmistuneet olivat sitä mieltä, että YAMK-tutkinnon suorittaneilla on mahdollisuus toimia maisterien kanssa samantasoisissa työtehtävissä, ja että tutkinnon suorittaneiden työelä-

mäosaaminen on vahvempi kuin maistereiden.

YAMK-tutkintoihin perehtyneen Kristiina Ojalan (2017, 139) tutkimuksessa työnantajien arvioinnit olivat hyvin samankaltaisia. Työnantajat olivat erityisen epäileviä siitä, että tutkinto tuottaisi maisterin tasoista osaamista (ks. myös Isopahkala-Bouret ym. 2011). Heistä vain kaksi prosenttia oli asiaa kuvaavan väittämän kanssa jokseenkin tai täysin samaa mieltä. Tämän voidaan nähdä ilmentävän työnantajien matalaa YAMK-tutkinnon nauttimaan arvostusta suhteessa maisterin tutkintoon.

Jatkoimme analyysiamme pääkomponentti-analyysillä (liite 1), joka tuotti oletuksen kahdesta faktorista. Analysoimme faktoreita edelleen Mplus-ohjelmalla. Tuloksena muodostimme YAMK-tutkinnon suorittaneiden suhteellista työmarkkina-asemaa kuvaavan CFA-mallin (kuvio 1). Se koostuu kahdesta elementistä – tutkinnon tuottamasta kilpailukykyä ja osaamisesta – sekä näihin sisältyvistä väittämistä. Standardoidut faktorikertoimet kuvaavat

elementtien vaikutusta eri tekijöihin. Esimerkiksi tutkinnon kilpailukyky selittää erityisen hyvin sitä, että YAMK-tutkinnon suorittaneilla on maistereita paremmat mahdollisuudet edetä uralla.

YAMK-tutkinnon tuottama kilpailukyky muodostuu neljästä osatekijästä: 1) arvostus, 2) menestyminen työhaussa, 3) uralla eteneminen ja 4) sijoittuminen palkattuihin työtehtäviin verrattuna maistereihin.

Ratkaiseva merkitys on nimenomaan työnhakutilanteissa menestymisellä. Se, ketkä valitaan haluttuihin työtehtäviin ja miten tutkinnon suorittaneet asemoituvat keskenään työnhakujonossa, määrittää suoraan tutkintojen kilpailukykyä. Samalla pärjääminen työhaussa yksittäisenä tekijänä on eniten tutkinnon yleistä arvostusta heijasteleva tekijä. Hieman toisenlainen kilpailutilanne on kilvoittelu ylennyksistä ja parhaiten palkatuista johtotehtävistä. Millaisina koetaan YAMK-tutkinnon suorittaneiden urakehitysmahdollisuudet suhteessa maistereihin?

Tutkinnon tuottama osaaminen on toinen tutkinnon suorittaneiden työmarkkina-asemaa määrittävä elementti. Se koostuu kolmesta osatekijästä. Ensimmäinen on YAMK-tutkinnon suorittaneiden työelämäosaaminen suhteessa maistereihin: koetaanko työelämälähtöisessä koulutuksessa osaamisensa hankkineiden YAMK-tutkinnon suorittaneiden työelämäosaaminen akateemisesta maisterin tutkinnoista valmistuneita vahvempana. Toiseksi osaaminen kuvaa YAMK-tutkinnon tuottaman osaamisen spesifisyyttä eli sitä, onko se jotain, jota muut tutkinnot eivät sellaisenaan tuota. Kolmantena osatekijänä on, onko YAMK-tutkinnon tuottama alan osaaminen samantasoisista maisterin tutkintoon verrattuna eli koetaanko oma osaaminen yhtä vahvaksi kuin maistereiden osaaminen. (Kuvio 1.)

Kaksi elementtiä, tutkinnon tuottama kilpailukyky ja tutkinnon tuottama osaaminen, korreloivat keskenään positiivisesti ja kohtalaisesti (kuvio 1). Toisin sanoen tutkinnolle voi muodostua kilpailukykyä vain, jos se tuottaa haluttua osaamista. Tutkinnon täytyy olla työmarkkinoilla riittävän kilpailukykyinen, jotta sen tuottama osaaminen tunnustetaan.

Tarkastelimme YAMK-tutkinnon suorittaneiden asemaa työmarkkinoilla suhteessa maistereihin myös vertailemalla tutkinnon asemaa kuvaavaa

kahta elementtiä, faktoreista muodostettujen summa-
muuttujien keskiarvoja keskenään. Tutkinnon suorittaneet arvioivat YAMK-tutkinnon tuottaman osaamisen (ka 3.77, kh .819) vahvaksi. Tutkinnon kilpailukyky (ka 2.22, kh .764) sen sijaan arvioitiin heikoksi.

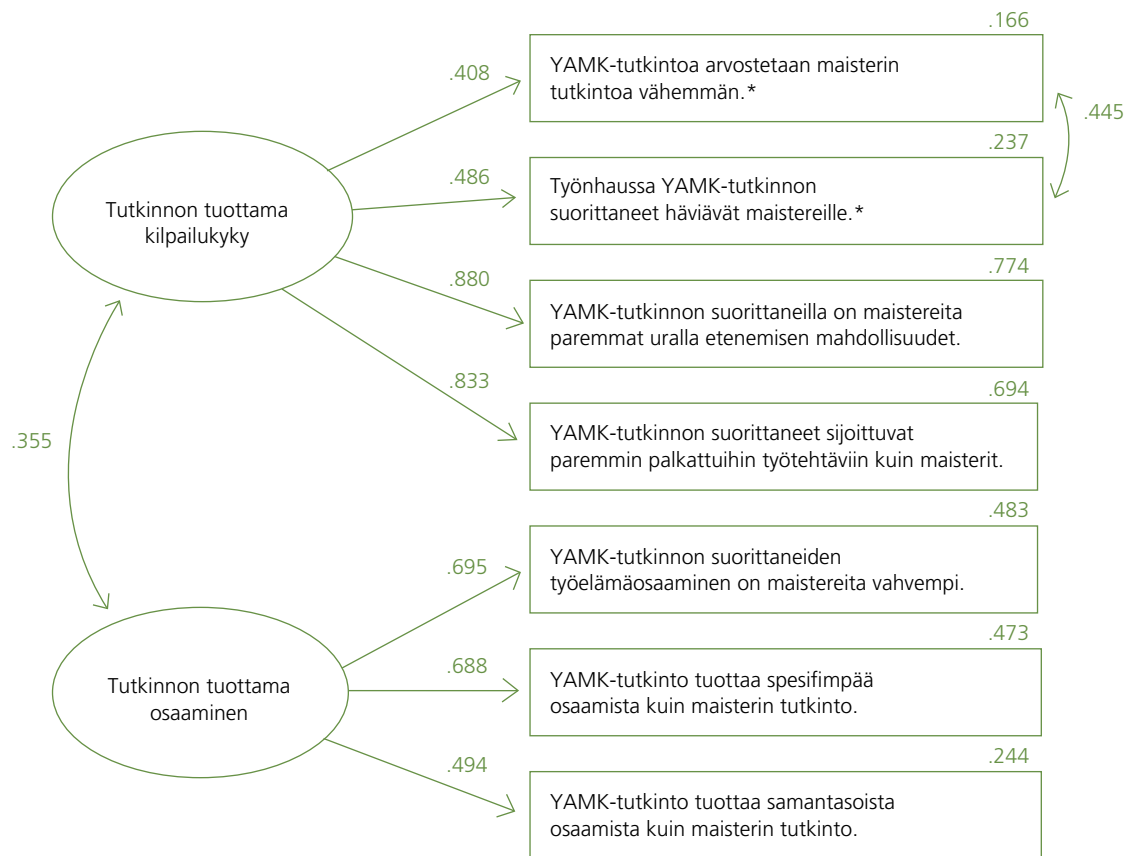
Kuten aiempi tutkimus on osoittanut, YAMK-tutkinnot ovat alusta alkaen olleet suomalaisilla työmarkkinoilla altavastajaan asemassa. Tämä on näkynyt eritoten tutkinnon arvostuksen ja tunnettuuden puutteena sekä yleensä työnantajien varautuneena suhtautumisena tutkintoon (Ojala 2017; Ojala & Isopahkala-Bouret 2015). Myös YAMK-tutkinnon suorittaneiden sijoittumista työelämään tarkastelleiden Elina Varamäen, Tarja Heikkilän ja Marja Lautamajan (2011, 112–113) tutkimuksessa YAMK-tutkinnon arvioitiin menestyvän työmarkkinoilla heikosti suhteessa maisterin tutkintoon.

Todennäköisesti vahvasti perinteinen maisterin tutkinto toimii työnantajille signaalina koulutuksen laadukkuudesta, statuksesta ja arvosta ja sen myötä maisterin tutkinnon suorittaneen kyvyistä ja osaamisesta (ks. Spence 1973). Maisterin tutkinnon suorittaneella oletetaan olevan tietynlaisia haluttuja ja arvostettavia ominaisuuksia, joita YAMK-tutkinnon suorittaneella ei ole (esim. Rantanen ym. 2010). Tutkinnon viestimä signaali vaikuttaa työnantajien rekrytointipäätöksiin ja käsityksiin tutkintojen välisestä suhteesta (Ojala 2017).

SUKUPUOLITTAISET JA KOULUTUSALOITTAISET EROT YAMK-TUTKINNON ASEMAN MÄÄRITTÄJINÄ

Erityisesti kilpailukykyä tarkasteltaessa on tärkeä huomioida ammattikorkeakoulun koulutusaloilta valmistuvien erilaiset volyymit ja alojen sukupuolittuneisuus. Muun muassa tekniikan ala on miesvoittainen, ja sosiaali- ja terveysalalla enemmistö puolestaan on naisia (ks. myös SVT 2018). Etenkin alojen sukupuolittuneisuus vaikuttaa tutkinnon suorittaneiden ura- ja palkkakehitykseen.

Sukupuoli ja koulutusala ovat työmarkkinoilla toimimista suuntaavia tekijöitä silloin, kun tarkastellaan tutkinnon suorittaneiden asemaa työmarkkinoilla. ($p < 0.001$) Miehet kokivat YAMK-tutkinnon kilpailukykyyn suhteessa maisterin tutkintoon selvästi naisia

Kuvio 1. Valmistuneiden työmarkkina-asemaa määrittävät tekijät. CFA-malli YAMK-tutkinnon suorittaneiden asemasta työmarkkinoilla suhteessa maisterin tutkintoon. Mallin sopivuus: $N = 1274$; $X^2 = 32.459$, $df = 12$, $p = .012$, $CFI = .989$, $TLI = .980$, $RMSEA = .037$, $SRMR = .033$.⁴

* Väittämä käsitelty käänteisenä.

paremmaksi (-0.231). Korkeakoulutuksen on todettu vahvistavan erityisesti miesten asemaa (esim. Naumänen 2002, 24–25; Vuorinen-Lampila 2016), ja miehet pääsevät naisia todennäköisemmin korkeampiin asemiin työelämässä (ks. Vuorinen & Valkonen 2007, 141). Tutkinnon tuottama osaamisen suhde maisterin tutkintoon sen sijaan koettiin samalla tavalla riippumatta sukupuolesta⁵. (ks. Ojala 2017, 136.)

Koulutusalojen väliset erot tutkinnon tuottamassa kilpailukyvyssä olivat suuria ($F(5) = 20.50$, $p < 0.001$), ($\eta^2 = .08$). Erityisen suuria olivat ($p < 0.001$) tekniikan ja liiketalouden sekä tekniikan ja sosiaali- ja terveysalan väliset erot, mutta myös matkailu- ja ravitsemisalan ja sosiaali- ja terveysalan sekä kulttuurialan ja sosiaali- ja

terveysalan väliset erot olivat suuria ($p < 0.01$). Vähemmän eroja ($p < 0.05$) oli liiketalouden ja sosiaali- ja terveysalan sekä luonnonvara-alan ja sosiaali- ja terveysalan välillä. Tutkinnon tuottamaa osaamista sen sijaan pidettiin vahvana kaikilla koulutusaloilla. (**Taulukko 2.**)

Tekniikan alalla tutkinnon kilpailukyky suhteessa maisterin tutkintoon näyttöytyy siis muita vahvempana, erityisesti suhteessa liiketalouden alaan ja sosiaali- ja terveysalaan. Myös matkailu- ja ravitsemisalalta, kulttuurialalta, liiketalouden alalta ja luonnonvara-alalta valmistuneet kokivat tutkintonsa kilpailukyvyyn sosiaali- ja terveysalalta valmistuneita paremmaksi.

YAMK-tutkinnon asema suhteessa maisterin tutkintoon	Kulttuuri (N = 68)		Liiketalous (N = 261)		Tekniikka (N = 357)		Luonnonvara (N = 54)		Sosiaali- ja terveys (N = 483)		Matkailu (N = 42)	F-arvo	p	η^2	
	Ka	Kh	Ka	Kh	Ka	Kh	Ka	Kh	Ka	Kh					
F1 Tutkinnon tuottama kilpailukyky	2.33	.608	2.17	.724	2.49	.770	2.30	.761	1.99	.735	2.45	.687	20.50	0.000	.08
F2 Tutkinnon tuottama osaaminen	3.66	.854	3.78	.846	3.76	.758	3.81	.825	3.78	.850	3.90	.756	.528	0.755	.00

Taulukko 2. YAMK-tutkinnon asema työmarkkinoilla suhteessa maisterin tutkintoon koulutusaloittain (1 = täysin eri mieltä [-] 5 = täysin samaa mieltä).

Mitkä tekijät sitten vaikuttavat kilpailukyvyyn määrittämiseen eri aloilla? Sosiaali- ja terveysalalla koettu muita aloja heikompi kilpailukyky johtuu todennäköisesti siitä, että se koetaan vahvasti maistereita suosivaksi. Sosiaali- ja terveysalan ammatit ovat lailla säädeltyjä, alan työntekijät ovat tiettyyn tehtävään koulutettuja, eikä tutkinto anna oikeutta harjoittaa sosiaalityöntekijän ammattia (Laki 2015/817; ks. Rantanen & Järveläinen 2010, 132–133; Viinamäki & Pohjola 2016, 95). Myös palkkakehitys on työntekijän mukainen. Lisäksi johtotehtäviä, esimiestehtäviä ja opetustehtäviä haettaessa maistereiden koetaan jättävän YAMK-tutkinnon suorittaneet toiseksi (Ojala 2017). Muodolliset pätevyysvaatimukset voivat siis lukkiuttaa tutkinnon suorittaneiden etenemisen työmarkkinoilla.

Tekniikan alan työtehtäviä ei määritellä säädöksillä, eivätkä työasemat muodosta samalla tavalla hierarkiaa kuin sosiaali- ja terveysalalla. Omalla osaamisella voi enemmän vaikuttaa omiin työtehtäviin ja urakehitykseen. Muodolliset pätevyysvaatimukset ja säädetty ammatit kehystävät näin selkeästi tutkintojen suorittaneiden suhteellista työmarkkina-asemaa (ks. Brown 2001). Tekniikan alan tutkinnon suorittaneiden kokemus tutkintonsa muita vahvemmassa kilpailukyvyssä saattaa liittyä osaltaan myös alan miesvoittoisuuteen.

POHDINTA

Olemme artikkelissamme mallintaneet sitä, mitkä tekijät rakentavat YAMK-tutkinnon suorittaneiden käsitteitä suhteellisesta asemastaan suomalaisilla työmarkkinoilla verrattuna maisterin tutkinnon suorittaneisiin. Saimme tulokseksi kaksi tutkinnon suorittaneiden asemaa määrittävää tekijää, jotka ovat 1) tutkinnon tuottama osaaminen ja 2) tutkinnon tuottama kilpailukyky. Osaaminen on työmarkkina-asemaa vahvistavaa ja kilpailukyky työmarkkinoiden parhaista työtehtävistä jollakin tavalla poissulkevaa.

Tutkinnon tuottama osaaminen on vahvasti sidoksissa inhimilliseen pääomaan (Schultz 1961), jota tutkinnon suorittaneet voivat hyödyntää työhaussa, työnsä kehittämisessä ja työmarkkina-asemansa vahvistamisessa. YAMK-tutkinnon suorittaneet uskoivat vahvasti tutkintonsa tuottaneen sisällöllisesti arvokasta osaamista. Itseisarvoisesti arvioituna YAMK-tutkinnon suorittaminen oli ollut hyödyllinen ja kannattava investointi inhimilliseen pääomaan. Kouluttautumalla saavutetaan siten osaamista, joka lisää tutkinnon suorittaneiden tuottavuutta ja josta työnantajat ovat kiinnostuneita (ks. Schultz 1961). Osaamisen koettiin lisääntyneen riippumatta sukupuolesta ja koulutusalaan. YAMK-tutkinnon suorittaneiden osaamista vahvisti myös heille kertynyt työkokemus, joka toimii erityisenä kilpailuvalttina etenkin vastavalmistuneisiin maistereihin verrattuna (Ojala 2017).

Tutkinnon suorittaneiden suhteellista työmarkkina-asemaa määrittävistä elementeistä tutkinnon kilpailukyky avautuu koulutuscredentialistisen näkökulman avulla (Collins 1979; Bills 2004; Brown 2001). Työmarkkina-asema on aina suhteellinen, eli sillä ei ole itseisarvoa. Hyväkään osaaminen ei pelkästään riitä, jos jollakulla toisella oletetaan olevan vielä parempaa osaamista.

YAMK-tutkinto ei toimi arvostettuna pääsylippuna parhaisiin ammatillisiin ja yhteiskunnallisiin asemiin, koska etulyöntiasema koetaan olevan maisterin tutkinnon suorittaneilla. Vaikka YAMK-tutkinto tuottaa inhimillistä pääomaa, se ei kasvata riittävän kilpailukykyistä pääomaa, joka realisoituisi työmarkkinoilla sen suorittaneiden työmarkkina-aseman kohomaisena (ks. Ojala 2017). Niinpä tarkastelumme keskeinen tulos on, että YAMK-tutkinnon suorittaneet arvioivat tutkintonsa kilpailukykyyn maistereihin verrattuna heikoksi. Syynä on se, että tutkintoa ei edelleenkaan tunneta työmarkkinoilla kovin hyvin, eikä se ole sängen arvostettu (esim. Ojala 2017; Ojala & Isopahkala-Bouret 2015; Ojala & Ahola 2008, 144–145).

Tutkinnon suorittaneiden työmarkkina-asemaan vaikuttavat tutkinnon, koulutusalan ja sukupuolen lisäksi monet muut tekijät. Esimerkiksi työmarkkinarakenteet ja työllisyystilanne määrittävät korkeakoulutettujen työmarkkinoilla pärjäämistä. Aineistossamme sen suorittaneet kokivat kilpailukykyänsä yleensä ottaen heikoksi. Siihen johtava koulutus voi kuitenkin YAMK-tutkintoa tarkastelleiden Kimmo Mäen, Liisa Vanhanen-Nuutisen ja Hannu Kotilan (2017, 174) mukaan usein tarjota valmistuneelle jopa nopeampaa työhön pääsyä ja parempaa alkupalkkaa kuin yliopistojen maisterikoulutus. Palkkaukseen vaikuttavat aiempi koulutus- ja työkokemus, joita molempia YAMK-tutkinnon suorittaneilla on usein enemmän kuin maisteritutkinnon suorittaneilla. Lisäksi työmarkkinat muuttuvat koko ajan.

Kun YAMK-tutkinnot yleistyvät, voidaan olettaa, että niiden tunnettuus lisääntyy ja kilpailukykyisyys työmarkkinoilla paranee (Ojala & Isopahkala-Bouret 2015). Varsinkin kun työmarkkinoille tulee enemmän sellaisia työnantajia, joilla itsellään on

AMK-tutkintotausta, se parantaa tutkinnon suorittaneiden asemaa työmarkkinoilla (ks. Ojala 2017).

YAMK-tutkinnon suorittaneiden työmarkkina-asemaa tulisikin tulevaisuudessa tarkastella pitkäkestoisesti tutkinnon suorittaneiden työurien kehittymisen ja työtehtävien vaativuustasojen muutosten kautta. Olisi myös tärkeää tutkia ammatikorkeakoulujen koulutusaloja vielä syvällisemmin nimenomaan ylempien tutkintojen suorittaneiden työmarkkina-aseman näkökulmasta, koska aloilla on omat historiansa, kulttuurinsa ja työmarkkinansa. Lisäksi tulisi tutkia eri korkeakoulusektoreiden tutkinnon suorittaneiden tosiasiallisia työmarkkina-asemia ja kilpailukykyä tarkkoja sijoittumistietoja vertailemalla. Avainkysymykseksi jää, vastaako YAMK-tutkinto valmistuneiden toiveisiin ja avaako se heille pääsyn haluttuihin työtehtäviin ja asemiin työmarkkinoilla.

KRISTIINA OJALA
KT, tutkija
Kasvatustieteiden laitos
Turun yliopisto

ULPUKKA ISOPAHKALA-BOURET
KT, apulaisprofessori
Kasvatustieteiden laitos
Turun yliopisto

NINA HALTIA
KT, tutkijatohtori
Kasvatustieteiden laitos
Turun yliopisto

Kristiina Ojalan osuuden tutkimuksesta on rahoittanut Työsuojelurahasto.

¹2000-luvulla useille tutkimuksille on tyypillistä alle 50 prosentin suuret vastausprosentit (Räsänen & Sarpila 2013). Siitä huolimatta artikkelissa kyselyihin vastanneiden joukko edustaa relevanttia asiantuntemusta tutkittavasta ilmiöstä. Tutkimuksessa katoanalyysia ei ole kuitenkaan voitu tehdä perinteisesti vertaamalla vastanneiden taustamuuttujia ei-vastanneisiin, eli tutkijoilla ei ole ollut tietoa siitä, miten vastaajaksi kutsuttujen joukko oli jakautunut. Tästä syystä tutkimuksessa on tehty mahdollisimman tarkkaa sisällöllisen edustavuuden ja kattavuuden analyysia, eli on tutkittu, keitä vastaajat ovat ja minkälaista kokemusmaailmaa he edustavat suhteessa tutkittuun ilmiöön: onko se tutkittavan aiheen näkökulmasta kattava vai jollain tavalla tietynlaisen ryhmän kokemuksia painottava? Jälkikäteisellä aineiston laadun analyysilla on pyritty selvittämään, millaisella tavalla aineisto on mahdollisesti systemaattisesti valikoitunut. Tällöin kyse on ennemminkin aineiston sisällöllisen kattavuuden analyysistä, mikä on ollut siitäkään syystä mahdollista, että tutkittavasta aiheesta tutkijalla on ollut jo suhteellisen paljon etukäteistietoa. (Ronkainen 2008, 72–76.) Aineiston laadun määrittelevät erityisesti vastaajien osallistumisaktiivisuus, valikoituneisuus sekä vastausten rehellisyys ja täydellisyys. Vastausten määrä ei siten välttämättä vaikuta aineiston luotettavuuteen, vaan pikemminkin otoksen tasavertainen peittävyys kaikista YAMK-tutkinnon suorittaneista (Miettinen & Vehkalah-ti 2013). Verkkokyselytutkimuksella saadaan yleensä kattava peitto hyvin määritellyistä kohderyhmistä, johon on tässäkin tutkimuksessa pyritty rajaamalla kohderyhmä selkeästi tietyn ajanjakson aikana kaikkiin vakinaisen YAMK-tutkinnon suorittaneisiin ja joita vasta olikin tutkinnon uutuudesta johtuen suhteellisen vähän (Dillman, Smyth & Christian 2009, 44).

LÄHTEET

- Arene (2016). Ammattikorkeakoulujen maisterikoulutus osaamisen uudistajana ja kansallisena koulutusinnovaationa. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvoston Arenen ry:n selvitys YAMK-tutkintojen rakenteellisesta kehittämisestä. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry. <http://arene.fi> (25.4.2018).
- Arene (2018). Arenen lausunto ammattikorkeakoululain muuttamisesta 31.8.2018. OKM/35/010/2018. http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Lausunnot/2018/OKM_Lausunto%20amklain%20muuttamisesta_2018_08_31.pdf (14.11.2018).
- Becker, G. S. (1962). Investment in Human Capital: a Theoretical Analysis. *Journal of Political Economy* 70 (5), 9–49.

²Arcada – AMK, Humanistinen AMK, Hämeen AMK, Kajaanin AMK, Kemi-Tornion AMK, Centria AMK, Kymenlaakson AMK, Lahden AMK, Laurea-AMK, Metropolia AMK, Mikkelin AMK, Oulun seudun AMK, Pohjois-Karjalan AMK, Rovaniemen AMK, Saimaan AMK, Satakunnan AMK, Savonia-AMK, Seinäjoen AMK, Tampereen AMK ja Vaasan AMK.

³Luonnontieteiden ala on yhdistetty yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alaan sekä humanistinen ja kasvatustieteiden ala on yhdistetty kulttuurialaan aineistojen pienuuden vuoksi. Koulutusaloista puhutaan tekstissä lyhyillä nimillä: kulttuuriala, liiketalouden ala, luonnonvara-ala, matkailu- ja ravitsemisala, sosiaali- ja terveysala sekä tekniikan ala.

⁴Khiin neliö -testi on herkkä otoskoolle. Suurella otoskoolalla (yli 500) se antaa helposti signaalin mallin huonosta sopivuudesta aineistoon, eli suurten aineistojen yhteydessä testi saa lähes aina suuria arvoja, jolloin malli tulisi hylätä. (Bentler & Bonett 1980.) Khiin neliö -testin p-arvon tulisi olla ei-tilastollisesti merkitsevä, mutta isoissa aineistoissa näin on harvoin, jolloin on suositeltava käyttää myös muita mallin yhteensopivuusmittoja (Byrne 2012). Artikkelissa CFA-mallin sopivuuden testaamiseen käytettiin Khiin neliö -testin lisäksi seuraavia yhteensopivuusmittoja: Comparative Fit Index (CFI), Tucker-Lewis Index (TLI), Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA) ja Standardized Root Mean Square Residual (SRMR). CFI ja TLI osoittavat, miten paljon paremmin malli sopii aineistoon riippumattomaan malliin verrattuna (Tucker & Lewis 1973). Sopivan mallin ja hyvän mallin sopivuuden raja-arvona pidetään arvoa lähellä tai yli .95 (Hu & Bentler 1999). RMSEA testaa mallin yleistä riittävyttä vertaamalla estimoitua mallia täydelliseen malliin (Metsämuuronen 2009, 696). Kun malli on sopivuudeltaan hyvä, RMSEAn arvo tulee olla lähellä .06. SRMR on standardoitujen jäännösten keskiarvo havaitun ja ennustetun kovarianssimatriisin välillä. SRMR kertoo mallin sopivan hyvin aineistoon, mikäli sen arvo on alle .08 (Hu & Bentler 1999.)

⁵ Mallin sopivuus: N = 1274; X² = 63.949, df = 17, p. = .000, CFI = .976, TLI = .961, RMSEA = .047, SRMR = .038.

Bentler, P. M. & Bonett D. G. (1980). Significance tests and goodness of fit in the analysis of covariance structures. *Psychological Bulletin* 88 (3), 588–606.

Bills, D. (2004). *Sociology of Education and Work*. Malden: Blackwell Publishing.

Brown, D. (2001). The Social Sources of Educational Credentialism: Status Cultures, Labor Markets, and Organizations. *Sociology of Education* 74, 19–34.

Brown, P., Hesketh, A. & Williams, S. (2003). Employability in a Knowledge-Driven Economy. *Journal of Education and Work* 16 (2), 107–126.

Byrne, B. M. (2012). *Structural Equation Modeling with Mplus. Basic Concepts, Applications, and Programming*. New York: Routledge.

- Collins, R. (1979). *The Credential Society: An Historical Sociology of Education and Stratification*. New York: Academic Press.
- Dillman, D. A., Smyth, J. D. & Christian, L. M. (2009). *Internet, Mail and Mixed-Mode Surveys. The Tailored Design Method*. Third edition. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Galli, L. & Ahola, S. (2010). *Elinikäiset oppijat lähikuvassa. Kokemuksia ja näkemyksiä ylemmistä ammattikorkeakoulututkinnoista*. Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti 76. Turun yliopisto.
- Herranen, J. (2003). *Ammattikorkeakoulut diskursiivisena tilana. Järjestystä, konflikteja ja kaaosta*. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja nro 85. Joensuun yliopisto.
- Hu, L.-T. & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling* 6, 1–55.
- Isopahkala-Bouret, U. (2014). 'It's considered a second class thing.' The differences in status between traditional and newly established higher education credentials. *Studies in Higher Education*. 40 (7), 1 291–1 306.
- Isopahkala-Bouret, U., Rantanen, T., Raji, K. & Järveläinen, E. (2011). European Qualifications Framework and the comparison of academically-oriented and professionally-oriented master's degrees. *European Journal of Higher Education* 1 (1), 22–38.
- Isopahkala-Bouret, U. (2018). Stratification through a Binary Degree Structure in Finnish Higher Education. In Bloch, R., Mitterle, A., Paradeise, C. & Peter, T. (eds.) *Universities and the Production of Elites: Discourses, Policies, and Strategies of Excellence and Stratification in Higher Education*. London: Palgrave Macmillan, 83–101.
- Kirjalainen, E. (2010). *Viisi vuotta valmistumisesta – ammattikorkeakoulusta valmistuneiden urakehitys. Uraseuranta vuonna 2003 valmistuneille. Selvitys seitsemän ammattikorkeakoulun yhteisistä tuloksista*. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- L 2015/817. *Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä*. Finlex. <http://finlex.fi> (10.10.2018).
- Metsämuuronen, J. (2009). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. Tutkijalaitos. International Methelp Oy. Helsinki.
- Miettinen, J. & Vehkalahti, K. (2013). Verkkokyselytutkimusten otosten valinta. Teoksessa Laaksonen, S.-M., Matikainen, J. & Tikka, M. (toim.) *Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*. Tampere: Vastapaino, 84–104.
- Mäki, K., Vanhanen-Nuutinen, L. & Kotila, H. (toim.) (2017). *AMK-maisteri – Työelämän moniosaaja*. Haaga-Helium julkaisut.
- Naumanen, P. (2002). *Koulutuksella kilpailukykyä. Koulutuksen yhteys miesten ja naisten työllisyyteen ja työn sisältöön*. Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti 57. Turun yliopisto.
- Neuvonen-Rauhala, M.-L. (2009). *Työelämälähtöisyyden määrittäminen ja käyttäminen ammattikorkeakoulun jatkotutkintokokeilussa*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 367. Jyväskylän yliopisto.
- OECD (2017). *Education at a Glance 2017: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing. <http://www.oecd.org/edu/education-at-a-glance-19991487.htm> (7.5.2018).
- Ojala, K. (2017). *Ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot työmarkkinoilla ja korkeakoulujärjestelmässä*. Väitöskirja. Kasvatustieteiden laitos. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C, osa 437.
- Ojala, K. & Ahola, S. (2008). *Ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot: Kokeilusta kokemuksiin*. Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti 71. Turun yliopisto.
- Ojala, K. & Isopahkala-Bouret, U. (2015). Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon ja maisterin tutkinnon suorittaneet työmarkkinoilla – tutkintojen statuserot, työkokemus ja työtehtävien eriytyminen kilpailuasetelman määrittäjinä. Teoksessa Aittola, H. & Ursin, J. (toim.) *Eriarvoistuva korkeakoulutus? Artikkelikokoelma Korkeakoulututkimuksen XII kansallisesta symposiumista 19. –20.8.2014*. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos.
- OKM (2011). *Selvitys ylempien ammattikorkeakoulututkintojen asemasta työelämässä ja uudistuksen vaikutuksesta koulutusjärjestelmään ja työelämään*. https://docplayer.fi/679248-Selvitys-ylempien-ammattikorkeakoulu-tutkintojen-ase-asta-tyoelamassa-ja-uudistuksen-vaikutuksesta-koulutusjarjestelmaan-ja-tyoelamaan.html#show_full_text (8.11.2018).
- OKM (2017). *Korkeakoulutus ja tutkimus 2030-luvulle. Taustamuistio korkeakoulutuksen ja tutkimuksen 2030 visiotyölle*. <http://minedu.fi/korkeakoulutuksen-ja-tutkimuksen-visio-2030> (11.4.2018).
- OPM (2009). *Korkeakoulut 2009. Yliopistot ja ammattikorkeakoulut korkeakoulupolitiikan toteuttajina*. Opetusministeriön julkaisuja 2009:49.
- Panhelainen, M. & Varmola, T. (2017). Ylemmät AMK-tutkinnot – Työelämän ja korkeakoulupolitiikan innovaatio. Teoksessa Mäki, K., Vanhanen-Nuutinen, L. & Kotila, H. (toim.) *AMK-maisteri – Työelämän moniosaaja*. Haaga-Helium julkaisut, 15–27.
- Pratt, J., Kekäle, T., Maassen, P., Papp, I., Perellon, J. & Uitti, M. (2004). *Equal, but Different. An Evaluation of the Postgraduate Polytechnic Experiment in Finland. Final Report*. Finish Higher Education Evaluation Council. https://docplayer.fi/679248-Selvitys-ylempien-ammattikorkeakoulu-tutkintojen-ase-asta-tyoelamassa-ja-uudistuksen-vaikutuksesta-koulutusjarjestelmaan-ja-tyoelamaan.html#show_full_text (8.11.2018).
- Rantanen, T., Isopahkala-Bouret, U., Raji, K. & Järveläinen, E. (2010). Ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot, yliopistolliset maisterin tutkinnot ja eurooppalainen tutkintojen viitekehys, *Aikuiskasvatus* 30 (4), 267–279.
- Rantanen, T. & Järveläinen, E. (2010). Ylempi AMK-tutkinto työelämän kehittämistutkintona. Teoksessa Rantanen, T. & Isopahkala-Bouret, U. (toim.) *Näkökulmia ylempien ammattikorkeakoulututkinnon tuottamaan osaamiseen sosiaali- ja terveysalalla*. Vantaa: Laurea ammattikorkeakoulu, 129–150.
- Ronkainen, S. (2008). Otanta, edustavuus ja kadon analyysi. Teoksessa S. Ronkainen & A. Karjalainen (toim.) *Sähköä kyselyyn! Web-kysely tutkimuksessa ja tiedonkeruussa*. Lapin yliopiston menetelmätieteiden laitoksen tutkimuksia 1. Lapin yliopisto, 70–76.
- Räsänen, P. & Sarpila, O. (2013). Internet-lomake vai ei? Verkkokyselylomake postikyselyitä täydentävänä tiedonkeruun menetelmänä. Laaksonen, S.-M., Matikainen, J. & Tikka, M. (toim.) *Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*. Tampere: Vastapaino, 68–83.
- Sainio, J., Carver, E. & Kangas, T. (2017). *Eväitä hyvän työuran rakentamiseen. Aarresaari-Yliopiston maisteriseuranta 2016*. Aarresaari – Yliopistojen työelämä- ja urapalveluiden verkosto.
- Schultz, T. W. (1961). Investment in human capital. *The American Economic Review* 51 (1), 1–17.
- Spence, M. (1973). Job market signaling. *The Quarterly Journal of Economics* 87 (3), 355–374.
- Stenström, M. L., Laine, K. & Valkonen, S. (2005). *Ammattikorkeakoulut väylänä työelämään. Hallinnon ja kaupan, tekniikan ja liikenteen sekä sosiaali- ja terveysaloilta valmistuneiden työelämään sijoittuminen ja työelämätaidot*. Koulutuksen tutkimuslaitos, tutkimuslaseista 45. Jyväskylän yliopisto.
- Suomen virallinen tilasto SVT (2018). *Ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtava koulutus lisääntyi edelleen*. Ammattikorkeakoulukoulutus. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/akop/2017/akop_2017_2018-04-18_tie_001_fi.html (7.5.2018).
- Tomlinson, M. (2008). 'The degree is not enough': Students' perceptions of the role of higher education credentials for graduate work and employability. *British Journal of Sociology of Education* 29 (1), 49–61.
- Tucker, L. R. & Lewis, C. (1973). A reliability coefficient for maximum likelihood factor analysis. *Psychometrika* 38, 1–10.
- Tuominen, V. (2013). *Maistereiden työllistyvyys*. Itä-Suomen yliopiston julkaisuja 57. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta.
- Varamäki, E., Heikkilä, T. & Lautamaja, M. (2011). *Nuorten aikuisten sekä ylempien tutkinnon suorittaneiden sijoittuminen työelämään – seurantatutkimus Seinäjoen ammattikorkeakoulusta v. 2006–2008 valmistuneille*. Seinäjoen ammattikorkeakoulun julkaisusarja B. Seinäjoen ammattikorkeakoulu.
- Viinämäki, L. & Pohjola, A. (2016). *Tutkimus sosionomi (ylempi AMK) tutkinnon suorittaneiden koulutus- ja työmarkkina-ase-asta*. Lapin AMK:n julkaisuja. Sarja A. Tutkimukset 1/2016.
- Vipunen – Opetushallituksen tilastopalvelu (2018). (9.1.2018).
- Vuorinen-Lampila, P. (2016). Gender segregation in the employment of higher education graduates. *Journal of Education and Work* 29 (3), 284–308.
- Vuorinen, P. & Valkonen, S. (2007). *Korkeakoulutuksesta työelämään. Työhönsijoittuminen ja työelämävalmiudet kaupan ja tekniikan alalla*. Koulutuksen tutkimuslaitos, tutkimuslaseista 37. Jyväskylän yliopisto.

LIITE 1

Valmistuneiden työmarkkina-ase-ää määrittäviä tekijöitä käsittelevät faktorit ja niistä muodostetut summamuuttujat.

Summamuuttujat	Summamuuttujaan sisältyvät / faktoreilla latautuneet väittämät
F1 Tutkinnon tuottama kilpailukyky ($\alpha = .77$)	A1) YAMK-tutkintoa arvostetaan työmarkkinoilla maisterin tutkintoa vähemmän* (.78) A2) Työnhakutilanteessa YAMK-tutkinnon suorittaneet häviävät maistereille* (.76) A3) YAMK-tutkinnon suorittaneilla on maistereita paremmat uralla etenemisen mahdollisuudet (.69) A4) YAMK-tutkinnon suorittaneet sijoittuvat paremmin palkattuihin työtehtäviin kuin maisterit (.69) A5) Työnantajat tuntevat YAMK-tutkinnon maisterin tutkintoa huonommin* (.61)
F2 Tutkinnon tuottama osaaminen ($\alpha = .66$)	B1) YAMK-tutkinnon suorittaneiden työelämäosaaminen on maisterin tutkinnon suorittaneita vahvempi (.74) B2) YAMK-tutkinto tuottaa spesifisempää osaamista kuin maisterin tutkinto (.71) B3) YAMK-tutkinto tuottaa samantasoista osaamista kuin maisterin tutkinto (.70) B4) YAMK-tutkinnon suorittaneilla on mahdollisuus toimia maisterien kanssa samantasoisissa työtehtävissä (.56)

*väittämä käsitelty käänteisenä